

Paweł Gliniak

Uniwersytet Ekonomiczny, Wrocław

Diaspora chińska oraz jej wpływ na społeczeństwo i gospodarkę na przykładzie Malezji i Singapuru

Wprowadzenie

Podejmując rozważania nad problematyką diaspery chińskiej w Malezji i Singapurze, należy zacząć od zdefiniowania, czym jest pojęcie diaspery oraz co wyróżnia na tym polu diasporę chińską. W kolejnych częściach pracy opisane zostaną zasięg terytorialny i liczebność zamorskich Chińczyków na świecie oraz główne fale emigracji ludności z Chin kontynentalnych datowane na lata 1860-1945, 1945-1978 i od 1978 do dziś. Następnie dokonano charakterystyki wybranych grup: Hokkien, Teochew, Kantończyków, Hajnancyków i Hakka, które opuszczały Chiny, przenosząc się do Malezji i Singapuru. Dalej opisane zostaną kultura i tradycja, która zachowała się wśród diaspery mimo napotkanych trudności politycznych, społecznych czy gospodarczych. Artykuł zakończy się konkluzjami poprzedzonymi charakterystyką Malezji i Singapuru oraz spojrzeniem na stosunek władz tych krajów do zamieszkującej je diaspery chińskiej.

Wybrane do analizy państwa łączy wspólna historia, w tym także historia państwowości¹, i bliskość geograficzna. Stosunek rządów tych państw do diaspery chińskiej jest jednak odmienny. Wiąże się to m.in. z polityczną dominacją większości malajskiej w Malezji, która

¹ Malezja i Singapur tworzyły jedno państwo w latach 1957-1965.

ze względu na dogodnie dla niej prawodawstwo czy realizowanie polityki jest na uprzywilejowanej pozycji w stosunku do mniejszości chińskiej. Inaczej sytuacja wygląda w Singapurze, od początku zdominowanym przez Chińczyków, którzy zdecydowali się na rozwój kraju, nie mając na uwadze kwestii rasowych, tworząc silne, oparte na zasadach merytokracji², skuteczne państwo.

W Encyklopedii PWN hasło *diaspora* objaśniane jest jako ‘rozproszenie po świecie jakiejś narodowości wśród innych lub wyznawców jakiejś religii wśród innowierców; [...] termin wprowadzony początkowo na oznaczenie rozproszenia Żydów po świecie od VI w. p.n.e.’ (Kofman 1992: 176). Według Anthony’ego Giddensa diasporę można definiować jako „populację etniczną rozrzuconą po świecie z dala od ojczyzny, wskutek przymusowych, nieraz traumatycznych okoliczności” (Giddens 2008: 720). *Słownik języka polskiego PWN* z kolei definiuje pojęcie diaspory jako rozproszenie po świecie jakiejś grupy etnicznej lub religijnej; też: grupa etniczna lub religijna żyjąca w rozproszeniu³. Zdaniem autora pracy, diasporę można definiować jako rozproszoną po świecie grupę narodowościową bądź etniczną, która przeniosła się na nowe obszary dobrowolnie lub pod przymusem.

Istnieją trudności ze zdefiniowaniem poprawnego nazewnictwa dla Chińczyków, którzy nie mieszkają na terenach Chin. W literaturze coraz częściej używa się określenia „plemie globalne”, ale nadal bardzo popularne są określenia takie jak „zamorscy Chińczycy”, „diaspora chińska” czy *Huaqiao* – termin oznaczający Chińczyków przebywających za granicą (Picquart 2006: 19-20). Zamorscy Chińczycy (*Huaqiao*) pielęgnowali chińską kulturę oraz tradycję.

Chińczycy rozpoczęli masową emigrację znacznie później niż Żydzi, którzy zaczęli opuszczać tereny, z których się wywodzili, już około VII-VI wieku p.n.e., czy Ormianie, których największy eksodus datuje się na okres I wojny światowej. Niepopularność wczesnej emigracji częściowo wiąże się z w dalszym ciągu z silnie zakorzenioną w narodzie chińskim etyką konfucjańską, zgodnie którą opuszczanie własnego kraju można by uznać za niechińskie. Konfucjusz twierdził: „kiedy twoi rodzice żyją, lepiej nie podróżuj daleko. Jeśli zdecydujesz się wyjechać, powinieneś obrać konkretny cel” (Eno 2015: 16),

² Merytokracja – system organizacji państwa, w którym zajmowane pozycje zależne są od kompetencji intelektualnych i osiągniętego wykształcenia danej osoby. W tym systemie jednostka podlega ewaluacji na podstawie obiektywnych ocen, np. uzyskanych wyników w testach czy zdobytych certyfikatów/dyplomów.

³ <http://sjp.pwn.pl/sjp/;2555089>, dostęp: 15.02.2016.

a popularne przysłowie chińskie mówi: „zostając w domu, czujesz się dobrze przez tysiące dni, wyjeżdżając, napotkasz przeciwności w każdym momencie”(I-shu 2001: 445). Chińczycy są aktualnie najliczniejszą diasporą na świecie, rozsianą po niemal wszystkich krajach globu, której liczebność przekracza 55 mln (EAAU 1995: 812).

Zasięg terytorialny diaspory chińskiej na świecie

Pierwsze wzmianki dotyczące opuszczania Chin kontynentalnych datuje się na okres panowania dynastii Qin i Han, czyli na lata 221 p.n.e.-220 n.e. Do stosunkowo nielicznych osób opuszczających cesarstwo należeli oficjalnie wyznaczeni kupcy, podróżnicy oraz rządowi emisariusze, a także handlarze, którzy traktowani z pogardą przez radykalnych konfucjanistów decydowali się na ten ryzykowny krok, aby móc kontynuować pracę (Picquart 2006: 26).

Chińczycy swój kraj zaczęli opuszczać nieco liczniej dopiero od połowy XVII wieku. Wiązało się to z gwałtownym rozwojem handlu na obszarze Azji Południowo-Wschodniej. Następnie do opuszczania kraju przymuszała ich sytuacja społeczno-polityczna, coraz bardziej wrogie nastawienie Europejczyków, aż w końcu otwarty konflikt pomiędzy dynastią Qing oraz Wielką Brytanią w połowie XIX wieku. Władza cesarska stawała się coraz słabsza, a tym samym prawo restrykcyjnie ograniczające opuszczanie granic było coraz mniej respektowane przez mieszkańców. Konflikt zbrojny na południowym wschodzie Chin zbiegł się również z klęskami głodu spowodowanymi pożogą, którą przyniosły wojny opiumowe (1839-1842 i 1856-1860) oraz faktem, że po latach izolacji Chińczycy zdali sobie sprawę z zysków, jakie przynosi kontakt z kulturą Zachodu. Po wojnach opiumowych oraz po wejściu Brytyjczyków na wyspę Penang, do Malakki i Singapuru, handel zaczął kwitnąć, co dla dość łatwo adaptujących się i przedsiębiorczych Chińczyków było wielką szansą. Tereny Azji Południowo-Wschodniej stały się doskonałym miejscem na znalezienie zatrudnienia przez robotników czy rolników (Hong 2005: 292; Picquart 2006: 34).

Emigrację datowaną na połowę XIX wieku można podzielić na trzy znaczące etapy. W pierwszym z nich, datowanym od końca wojen opiumowych do końca II wojny, duża grupa ludności opuściła tereny południowych Chin: Guandong i Fujian. Ich głównymi kierunkami stały się tereny *Nanyang*, co można dosłownie przetłumaczyć jako ‘Południowy Ocean’, odnoszący się dzisiaj do takich krajów Azji Południowo-Wschodniej jak: Singapur, Malezja, Filipiny, Tajlandia

czy Indonezja. Większość z tych osób opuszczała kraj z zamiarem powrotu do rodzin, najczęściej jednak ze względu na skomplikowaną sytuację na miejscu oraz kwestie finansowe było to niemożliwe (Hong 2005: 292).

Drugi etap to emigracja z powstałej w 1949 r. Chińskiej Republiki Ludowej (ChRL) w okresie od zakończenia II wojny światowej do reform z 1978 r., czyli w czasie znacznych represji politycznych i Rewolucji Kulturalnej. Emigrantami byli wówczas głównie obywatele decydujący się opuścić ChRL ze względów politycznych. Trwał czas izolacji, a status osób, które zamieszkały poza Chinami, był często niejasny w poszczególnych państwach. To również okres napięć między diasporą a lokalnymi społecznościami, co przyczyniło się do ucieczki Chińczyków z Indonezji, Malezji czy Kambodży do przyjaznego im Singapuru. Powodem napięć była m.in. niechęć w stosunku do zamożniejszej mniejszości chińskiej czy oskarżenia kierowane w stronę całej wspólnoty o sprzyjanie komunistom. Koniec lat 70. XX w. był początkiem trzeciego etapu emigracji. Ze względu na polityczne odprężenie w ChRL wyjazdy stały się łatwiejsze, a kontakty między ojczyzną a diasporą popularyzowane. Dzięki tym zmianom zamorscy Chińczycy odegrali znaczącą rolę w gospodarczym połączeniu ChRL z resztą świata. Trzecia grupa wyjeżdżała do Europy, Australii i Ameryki Północnej, poprawiając dzięki temu swój status materialny (Picquart 2006: 44-45).

Po zakończeniu zimnej wojny emigracja rzadko była spowodowana kwestiami finansowymi. Współcześnie znaczna liczba osób legitymujących się obywatelstwem ChRL wyjeżdża za granicę w celu zwiększenia poziomu i jakości edukacji lub poszukiwania nowych możliwości biznesowych. Jednak dalej biedniejsi Chińczycy szukają ucieczki od nierówności społecznych i możliwości poprawienia swojej sytuacji ekonomicznej. Wiele osób przenosi się do rodzin, które wcześniej opuściły ChRL, chcąc skorzystać z lepszego startu w nowym miejscu (Picquart 2006: 47-48).

Zdecydowana większość chińskiej diaspory osiedliła się w Azji Południowo-Wschodniej ze względu na bliskość geograficzną, brak państwowości w tym obszarze czy rozwinięte kontakty handlowe. Najliczniejsza grupa zamieszkuje w tym rejonie Indonezję, Tajlandię oraz Malezję (Tabela 1.), a zamorscy Chińczycy dominują w społeczeństwie Singapuru.

Tabela 1. Liczba ludności chińskiej i jej procentowy udział w społeczeństwie w wybranych państwach świata, 2010.

	Państwo	Wielkość diaspory chińskiej [tys.]	Procentowy udział diaspory chińskiej w społeczeństwie
1.	Indonezja	7 670	1,2%
2.	Tajlandia	7 060	14%
3.	Malezja	6 390	24%
4.	Stany Zjednoczone	3 460	1,5%
5.	Singapur	2 790	74,2%
6.	Kanada	1 350	3,8%
7.	Peru	1 300	4,2%
8.	Wietnam	1 280	1,4%

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych *The Economist* oraz *CIA Factbook*⁴.

Diaspora chińska i jej zróżnicowanie

Diaspora chińska, która osiedliła się w Azji Południowo-Wschodniej, była silnie podzielona i zróżnicowana na wielu płaszczyznach. Główne różnice to dialekt lub język, poziom wykształcenia, terytorium, z którego pochodzili przodkowie czy preferencje w wyborze profesji. Głównymi grupami, które zdominowały zarówno Malezję, jak i Singapur, są Chińczycy Hokkien, Teochew, Kantończycy, Hajnańczycy i Hakka (Yong 2013: 10; Lee Eu Fah 2000: 3).

Hokkien, którzy pochodzą z południowej części prowincji Fujian oraz Tajwanu, byli i są najbardziej liczną z grup składających się na chińską populację zamieszkującą Malezję i Singapur. W XIX wieku większość z nich zajmowała się kupiectwem, co w XX wieku pozwoliło im opanować nowoczesne sektory gospodarki, takie jak bankowość, przemysł czy handel międzynarodowy. Ze względu na sukces ekonomiczny, który osiągnęli, udało im się zdominować inne grupy i stworzyć tym samym elity władzy (Lee Eu Fah 2000: 10; Yong 2013: 10).

Teochew odnieśli znaczący sukces w XIX wieku przez zakładanie plantacji pieprzu czy gambiru⁵ oraz handlu tymi roślinami. Wielu

⁴ <http://www.economist.com/blogs/dailychart/2011/11/diasporas>, dostęp: 31.03.2015; <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>, dostęp: 31.03.2015.

⁵ Czepota gambir (*Uncaria gambir*) – pnący krzew rosnący głównie na Jawie, Kalimantanie i Sumatrze, wykorzystywany w garbarstwie i farbiarstwie.

z nich było właścicielami ziemskimi. Zakładali plantacje m.in. na południu Malezji, szczególnie w dzisiejszym stanie Johor. Jednak wielu utraciło majątki przez zawirowania na rynku związane z niewykorzystanymi szansami rozwoju w czasie boomu kauczukowego na przełomie XIX i XX wieku. Zajmują się również sektorem spożywczym i bankowym. Ich przodkowie pochodzą ze wschodnich terenów prowincji Guandong (Picquart 2006: 56; Yong 2013: 11).

Kantończycy, pochodzący z Guangdongu, znani w XIX wieku ze swoich umiejętności rękodzielniczych (Yong 2013: 11), w większości stali się właścicielami małych biznesów, m.in. restauracji czy różnego rodzaju sklepów, które z czasem rozwijali. Hajnańczycy często zostawali służbą domową, jednakże wielu z nich również pracowało w handlu morskim oraz rozwijało własne restauracje. Według badaczy ich przodkowie pochodzili z prowincji Fujian i Guangdong, a później przenieśli się na wyspę Hainan.

Hakka, ostatnia znacząca pod względem populacji grupa, na początku emigracji zajęła się rolnictwem, jednak z czasem zaznaczyła swój udział także w wielu innych, wysoce zróżnicowanych, sektorach gospodarki. Jako tereny, z których grupa miałaby pochodzić, najczęściej wskazuje się prowincje Guangdong, Jiangxi, Guangxi, Hunan i Fujian. Z Hakka wywodzi się między innymi aktualny premier Singapuru Lee Hien Loong (Yong 2013: 11; Picquart 2006: 55).

Kultura diaspory chińskiej

Według badaczy istnieją trzy systemy filozoficzne, na których oparte są wartości chińskiej kultury: taoizm, konfucjanizm i buddyzm. W przypadku diaspory chińskiej zamieszkującej Malezję oraz Singapur konfucjanizm jest podstawą filozoficzną, zgodnie z którą postrzegany jest świat, człowiek czy życie społeczne. Ma wpływ na chińską osobowość i sposób postępowania. Malezyjscy Chińczycy i ich działalność biznesowa znajdują się pod wpływem wzrostu i rozwoju społeczno-gospodarczego, jaki miał miejsce w krajach nowo uprzemysłowionych Azji Południowo-Wschodniej jak Hong Kong, Singapur czy Tajwan. Większość stanowią tam etniczni Chińczycy, których kultura jest silnie związana z konfucjanizmem (Nik Maheran Nik 2009: 65).

Uważa się, że wartości kulturowe są znaczącym czynnikiem wpływającym na rozwój gospodarczy. Tymczasem w kwestii wpływu konfucjanizmu na sukces ekonomiczny nie ma jednoznacznej zgody⁶.

⁶ Zob. np. Chan (1996: 28-45), Kyong-Dong (1997: 77-97), Meyer (2012b: 110).

Należy podkreślić jednak, że zawiera on gamę zasad etycznych służących harmonijnemu i efektywnemu rozwojowi współpracy między ludźmi przez ograniczanie błędnych i oportunistycznych zachowań (Wah 2001: 77-81).

Trzeba pamiętać, że w chińskiej tradycji opartej na wartościach Konfucjusza rodzina jest centrum wszystkich relacji. Dlatego to rodzinny biznes jest tak popularny wśród diaspory chińskiej zarówno w Malezji, jak i Singapurze. Firmy czy organizacje, często kierowane przez kolejne pokolenia, cechuje zaufanie do członków rodziny, a także większa odporność na sytuacje kryzysowe związane z aktywnym wsparciem członków rodziny w czasie problemów. Należy pamiętać, że konfucjanizm w swoich założeniach koncentruje się na wertykalnym postrzeganiu relacji w społeczeństwie, co może stać w kontraście do świata zachodniego, który nie jest tak silnie nastawiony jak Chińczycy na tworzenie pozytywnych relacji czy atmosfery szacunku i zaufania względem klientów czy współpracowników (Nik Maheran Nik 2009: 65-69).

Inną cechą pozwalającą osiągnąć sukces przedsiębiorstwu czy organizacji kierowanej zgodnie z chińskimi wartościami jest silna pozycja lidera. Z jednej strony osoba taka darzona jest bardzo często ogromnym szacunkiem i ma praktycznie niepodważalny autorytet, z drugiej strony spoczywa na niej niemal wyłączna odpowiedzialność za zapewnienie dobrobytu pracownikom. Prowadzi to do tworzenia się bardzo silnych i złożonych relacji w grupach. Taki model przekłada się również na więzi wewnątrz rodziny. Relacja ojciec – syn jest niezwykle ważna, a członkowie rodów pozostają lojalni względem głowy rodu (Nik Maheran Nik 2009: 66; Wah 2001: 78-80).

W mojej ocenie ważną cechą zasad stworzonych przez Konfucjusza jest to, że są one na tyle zawile, iż pozwalają na dość elastyczną interpretację. Tym samym, w ramach oczywiście pewnych fundamentalnych założeń, działania czy zachowania mogą być modyfikowane w ramach zmieniających się okoliczności i uwarunkowań, co nie stoi w sprzeczności z chińską naturą.

Chcąc ująć najważniejsze zasady tradycyjnego chińskiego stylu prowadzenia biznesu, można by ograniczyć się do wymienienia kilku głównych cech. A mianowicie Chińczycy:

- 1) są zwolennikami prowadzenia własnej działalności gospodarczej,
- 2) są pragmatyczni, ale nie nazbyt legalistyczni,
- 3) są skłonni do podejmowania ryzyka,
- 4) najczęściej ich działania nie są ograniczane przez sztywne dogmaty religijne,

- 5) wychodzą z założenia, że edukacja jest bardzo ważna,
- 6) podejmują szybkie decyzje,
- 7) nie lubią schematów organizacyjnych,
- 8) są bardzo rodzinni i w miarę możliwości utrzymują kontakty z członkami rodzin rozszanymi po całym świecie,
- 9) bardziej zwracają uwagę na przepływ pieniędzy niż na wynik finansowy,
- 10) najczęściej unikają zaangażowania się w politykę, ale zdają sobie sprawę, że może być to pomocne (EAAU 1995).

Według badań przeprowadzonych na Narodowym Uniwersytecie Singapuru zasady te są nadal aktualne. Ankietowani przedsiębiorcy, zarządzający chińskimi rodzinnymi firmami w Singapurze, wskazali dziesięć najważniejszych według nich zasad, którymi kierują się zarówno w życiu zawodowym, jak i rodzinnym (Lee 2003: 51). Są to kolejno:

- 11) synowska nabożność,
- 12) wiarygodność,
- 13) szczerłość,
- 14) wiedza i edukacja,
- 15) oddanie rodzinie,
- 16) odrzucenie korupcji i nepotyzmu,
- 17) ciężka praca,
- 18) życzliwość,
- 19) pielęgnowania własnej moralności,
- 20) jasno wytyczone cele życiowe.

Z oficjalnych statystyk Departamentów Statystyki Malezji i Singapuru można wysnuć mylnie wnioski, że historycznie związany z kulturą chińską buddyzm jest dużo mocniej zakorzeniony w Malezji, gdzie wyznaje go 83,6% chińskiej społeczności, przy 43% w Singapurze. W Malezji jako państwie muzułmańskim nie jest korzystne deklarowanie się jako osoba niewierząca. Z tego powodu wybór bliskiego kulturowo buddyzmu przez etnicznych Chińczyków jest rozsądny i pragmatyczny. Problem negatywnego stosunku do niewierzących nie występuje w Singapurze, dlatego 20% społeczności chińskiej tego kraju deklaruje się jako takie osoby. Duże znaczenie w obu krajach ma chrześcijaństwo, które w Malezji wyznaje prawie co dziesiąty Chińczyk (11,1%), w Singapurze co piąty (20,1%), a liczba wyznawców cały czas w obu państwach rośnie⁷.

⁷ Department of Statistics Malaysia. 2011. *2010 Population and Housing Census of Malaysia*, http://www.statistics.gov.my/portal/download_Population/

Chrześcijaństwo ugruntowało się w kulturze obu państw ze względu na ich przeszłość jako posiadłości kolonialnych Wielkiej Brytanii. Na rozwój chrześcijaństwa mieli wpływ kolonizatorzy, kupcy, a zwłaszcza misjonarze z Portugalii, Holandii i Wielkiej Brytanii w XVI i XVII wieku, działający między innymi w Malakce.

Charakterystyka Malesji i Singapuru

Malaje, czyli posiadłości brytyjskie ułożone na Półwyspie Malajskim, uzyskały niepodległość w 1957 roku, stając się niezależnym państwem i tworząc Federację Malajów. W 1963 do federacji przyłączone zostały stany określone w tym czasie jako Północne Borneo oraz Singapur. Ten z kolei odłączył się w 1965 roku, tworząc własne państwo. Ze względu na bliskość geograficzną oraz uwarunkowania historyczne, takie jak skolonizowanie przez Brytyjczyków, Malesję i Singapur wiele łączy. Oba państwa są podobnie zróżnicowane pod względem etnicznym, religijnym i kulturowym, a ich ludność zawiera się w trzech dużych grupach. Singapur zamieszkuje ok. 3 844 000 ludzi (2014), z czego 74,2% stanowią Chińczycy, przed Malajami (13,3%) oraz Hindusami (9,1%). Inaczej sytuacja przedstawia się w Malesji, którą zamieszkuje 29 947 000 ludzi (2013), zaś wśród obywateli 68% stanowią Malajowie, 24% Chińczycy, a 7,2% Hindusi (Tabela 2.) (Hasan 2014: 14; Wong 2014: 26).

Tabela 2. Skład etniczny Malesji i Singapuru w 2014r.

	Malajowie	Chińczycy	Hindusi	Inni obywatele
Malesja	68%	24%	7,2%	0,8%
Singapur	13,3%	74,2%	9,1%	3,3%

Źródło: Social Statistics Bulletin Malaysia 2014, Year Book of Statistics Singapore 2014

Artykuł 160 malezyjskiej konstytucji jasno definiuje Malajów jako osoby wyznające islam, posługujące się językiem malajskim, akceptujące malajskie obyczaje i urodzone na terenie Federacji Malesji bądź Singapuru przed dniem uzyskania niepodległości lub po nim oraz traktujące Federację jako miejsce stałego zamieszkania.

Od uzyskania niepodległości Malezją nieprzerwanie rządzi koalicja Partii Sojuszu (Parti Perikatan; The Alliance Party), następnie przemianowana na Front Narodowy (Barisan Nasional). Tworzą ją Zjednoczona Malajska Organizacja Narodowa (Pertubuhan Kebangsaan Melayu Bersatu; United Malays National Organisation; PEKEMBAR), Stowarzyszenie Malezyjskich Chińczyków (Persatuan Cina Malaysia; Malaysian Chinese Association; PCM) oraz Kongres Malezyjskich Hindusów (Kongres India Se-Malaysia; Malaysian Indian Congress; KIM). Dzięki oparciu rządzącego stronnictwa politycznego o przynależność etniczną oddający władzę Brytyjczycy chcieli zapobiec polityczno-społecznym konfliktom na tle rasowym.

Singapur stanowił część Malezji w latach 1963-1965, a jego wykluczenie ze struktury państwa odbyło się w czasie głosowania parlamentarnego. Mogłoby się wydawać, że pozbawiony zasobów naturalnych i pustoszony przez m.in. korupcję oraz bezrobocie port nie ma innego wyboru jak przyłączenie się do większej organizacji państwowej. Ze względu na rosnące wpływy organizacji komunistycznych Brytyjczycy obawiali się, że w wypadku ogłoszenia przez ten kraj niepodległości komuniści bez trudu przejmą władzę, co wiązałoby się z utratą wpływów w Singapurze oraz możliwą ekspansją ideologii komunistycznej na inne państwa regionu i wzmocnienie na tych terenach pozycji ChRL i całego bloku komunistycznego.

Po przyłączeniu się do Federacji Malajów rządząca Singapurem Partia Akcji Ludowej (People's Action Party, PAP) z ambitnym, wykształconym w Wielkiej Brytanii liderem Lee Kuan Yew, doszła do porozumienia z PEKEMBAR, aby jej lokalna struktura nie uczestniczyła w singapurskich wyborach w 1963 roku. Mimo wcześniejszych ustaleń PEKEMBAR wystartowała w wyborach lokalnych. Partia przegrała je jednak, a niedotrzymana umowa popsuła stosunki obu ugrupowań (Leitch LePoer 1989: 56).

Decydującym punktem zapalnym okazały kwestie rasowe. Chińczycy zamieszkujący Singapur nie mogli pogodzić się z faktem dyskryminacji ich przez konstytucję Malezji, a szczególnie z artykułem 153, który przyznaje uprzywilejowaną pozycję większości malajskiej. Partia Akcji Ludowej, reprezentująca w głównej mierze Chińczyków, wezwała do realizacji hasła „Malezja dla Malezyjczyków” i domagała się równego statusu politycznego dla Malajów i nie-Malajów. Pogardliwe potraktowanie tej inicjatywy przez rządzące PEKEMBAR doprowadziło do zamieszek w Singapurze, trwających od lipca do września 1964 roku. Ze względu na pogarszającą się sytuację społeczno-polityczną, ówczesny premier Tunku Abdul Rahman oraz Parlament Malezji zdecydowali się wyłączyć Singapur z Malezji. 9 sierpnia 1965

roku w głosowaniu parlamentarnym wniosek został przyjęty przez aklamację (Leitch LePoer 1989: 56).

Sytuacja diaspory chińskiej w Malezji

Chińczycy zamieszkujący Malezję tworzą trzecią największą diasporę po Tajlandii i Indonezji (Tabela 1). Przed odzyskaniem niepodległości (dane za 1957 r.) tworzyli oni 38,4% populacji tego kraju (Khoo 2005: 4). Mimo rosnącej liczebności tej grupy, jej procentowy udział w strukturze całej populacji zmniejszył się, aby osiągnąć 24% w 2013 roku (Tabela 2). Wiąże się to ze wzrostem liczby ludności malajskiej w społeczeństwie, wynikającym z największego wśród największych grup etnicznych wskaźnika dzietności.

Chcąc poprawnie opisać sytuację malezyjskich Chińczyków, należy zaznaczyć, że przed pojawieniem się Brytyjczyków na Półwyspie Malajskim tworzyli oni małą grupę, która osiedliła się w portach handlowych jak Penang czy Malaka. Z tego powodu uznawani są przez Malajów, którzy tworzą większość społeczeństwa, za ludność napływową. Malajowie sami siebie określają mianem Bumiputera albo Peribumi, wywodzącym się z sanskrytu, który oznacza w języku malajskim 'syna ziemi'. Oprócz Malajów do tej grupy włączeni zostali Orang Asli (malaj. 'lud rdzenny') – pierwotni mieszkańcy półwyspu oraz przyłączonych w 1963 r. stanów Północnego Borneo, jednak są oni grupą bardzo małą, nieprzekraczającą 1% populacji.

Interesującym przykładem omawianej diaspory są tzw. „Chińczycy znad Cieśniny”, inaczej Peranakan lub Baba-Nyonya (Baba dan Nyonya). Społeczność ta jest obecna aktualnie głównie na wyspie Penang, w Melakce i Singapurze. Posługuje się specyficznym językiem Baba Malay (Bahasa Melayu Baba), który jest językiem kreolskim powstałym na bazie języka malajskiego oraz dialektu Hokkien z zapożyczonymi zwrotami z języka angielskiego. Kultura Chińczyków Peranakan jest syntezą dziedzictwa malajskiego oraz chińskiego, z wyraźnie widocznymi elementami kultury jawajskiej, batak, pochodzącej z Syjamu oraz Europejskiej, szczególnie brytyjskiej i portugalskiej (Lee 2008: 163; Kawangit 2015: 12-13).

Peranakan pojawili się na terenach Archipelagu Malajskiego w XV wieku. Byli to chińscy handlarze i przedsiębiorcy, którzy z oczywistych przyczyn osiedlili się w miastach portowych i wzięli za żony lokalne kobiety. Społeczność Baba-Nyonya jest odmienna pod wieloma względami od przedstawianych w pracy malezyjskich i singapurskich Chińczyków. Dwie najważniejsze sfery, w których zazna-

czają się szczególnie silne wpływy malajskie, to kuchnia oraz ubiór. Społeczność ta bardzo poważnie podchodzi do kwestii własnych, oryginalnych wierzeń, które są mieszanką wyznań i obyczajów chińskich, hinduskich i malajskich (Lee 2008: 163; Kawangit 2015:13).

Koniec lat 60. XX wieku to w Malezji czas narastających niepoko-
jów społecznych oraz coraz bardziej negatywnego stosunku Malajów do majątniejszych Chińczyków. Skutkiem tego były zamieszki na tle rasowym, które wybuchły 13 maja 1969 roku w Kuala Lumpur. Zakończyły się one śmiercią ok. 600 osób, a ofiary stanowili głównie Chińczycy. W wyniku zajść wywrócona została dotychczasowa polityka kraju. W 1971 r. implementowano Nową Politykę Ekonomiczną (Dasar Ekonomi Baru, DEB). DEB miała dwa główne cele, realizowane za pomocą akcji afirmacyjnych: redukcja bezrobocia wśród wszystkich obywateli oraz zniwelowanie różnic dochodowych pomiędzy grupami etnicznymi. Po ponad czterech dekadach plan można ocenić jako zakończony sukcesem, jednakże niektóre znaczące różnice pozostały. Przykładem może być edukacja. Większość Malajów uczy się w publicznych bądź muzułmańskich szkołach religijnych, gdzie językiem obowiązującym jest malajski. Chińczycy z kolei najczęściej posyłają dzieci do własnych szkół, gdzie uczą się w języku angielskim bądź mandaryńskim, należących do najbardziej użytecznych języków na współczesnym globalnym rynku pracy i w międzynarodowym biznesie. Między innymi dzięki temu Chińczycy dostają pracę w sektorze prywatnym i zarabiają lepiej niż Malajowie, pracujący nierzadko w sektorze publicznym. Drugą stroną medalu jest to, że Chińczycy niechętnie zatrudniają Malajów w swoich firmach, co jest kolejną przyczyną pracy tej grupy w sektorze publicznym (Noor 2009: 163-164; Lee 2010: 46, 50).

Tabela 3. Dochód gospodarstwa domowego w Malezji w poszczególnych grupach etnicznych w latach 1970-2012 w ringgitach malezyjskich

	1970	1979	1989	1995	2002	2007	2012
Malezyjczycy	264	678	1169	2020	3011	3686	5000
Bumiputera	172	492	940	1604	2376	3156	4457
Chińczycy	394	1002	1631	2890	4279	4853	6366
Hindusi	304	756	1209	2140	3044	3799	5233

Źródło: Economic Planning Unit, Malezja

Nietrudno o przykłady, które można uznać za przejawy dyskryminacji skierowanej w stronę Chińczyków. Jednym z najbardziej jaskra-

wych jest wydobywcza firma Petronas, która stanowi własność malezyjskiego rządu. Według danych z 2009 roku tylko 3% pracowników jest Chińczykami, a 99% stacji Petronas należy do Malajów. Podobnie jest ze stanowiskami menedżerskimi, z których 99% zajmują Malajowie. Nie inaczej sytuacja wygląda w armii, telewizji publicznej czy na państwowych uniwersytetach. Rządowe pieniądze również nie są proporcjonalnie rozdzielane. Na edukację najmłodszych pokoleń chińskie i hinduskie szkoły podstawowe dostają łącznie ok. 3-5% kwot zarezerwowanych w budżecie na szkolnictwo, reszta przeznaczana jest na szkoły malajskie. Z drugiej strony Maleszja jest jednym z niewielu państw, gdzie można uzyskać w pełni chińskie wykształcenie, od szkół podstawowych po uniwersytety (Noor 2009: 169; Ang 2009: 2-3).

Poza problemami ekonomicznymi istnieje również konflikt na tle kulturowym. Islam w Maleszji jest religią coraz bardziej ekspansywną i można dojść do wniosku, że chronioną, jeśli nie wręcz promowaną, przez rząd. Osoba, która chce wejść w związek małżeński z muzułmaninem, musi przejść na islam, jednakże praktycznie niemożliwa jest konwersja na inną religię przez wyznawcę islamu. W Maleszji zakazany przez prawo jest prozelityzm skierowany do muzułmanów. Mniejszości religijne, nie tylko Chińczycy, mają też problemy ze wznoszeniem i utrzymaniem własnych świątyń (The Equal Rights Trust 2012: 35, 101).

Sytuacja diaspory chińskiej w Singapurze

Współczesny Singapur (1819) od początku swojego istnienia był wieloreligijnym, wielojęzycznym miastem o złożonej strukturze rasowej. Jako korzystnie ulokowany port morski zgodnie z brytyjskim założeniem miał się stać centrum wolnego handlu pomiędzy Malajami Brytyjskimi, a Wielką Brytanią i jej posiadłościami kolonialnymi. Rosnące znaczenie portu dla Brytyjczyków oraz praktycznie nieograniczona migracja przyczyniły się do gwałtownego wzrostu populacji chińskiej na tym wcześniej zdominowanym przez Malajów terenie. Już od 1860 roku Chińczycy w Singapurze stanowili większość, a w 1921 roku tworzyli 75% populacji (Yong 2013: 9).

Także aktualnie Chińczycy dominują w społeczeństwie Singapuru zarówno ekonomicznie, jak i politycznie. Wszyscy dotychczasowi premierzy Singapuru wywodzili się z rządzącej nieprzerwanie i niepodzielnie Partii Akcji Ludowej, byli oni etnicznymi Chińczykami.

Singapur cechuje się zamożnością społeczeństwa, wysokim poziomem życia obywateli, wykształceniem i bezpieczeństwem. Kraj

został zbudowany na wartościach chińskich, jednak coraz bardziej odbiegają one od tych prezentowanych przez Chińczyków z innych państw Azji Południowo-Wschodniej.

Rządząca Singapurem partia doszła do wniosku, że część założeń chińskiego tradycyjnego świata jest zbędna, przestarzała i stoi w sprzeczności z planami, jakie przewidziała. Zlikwidowano m.in. korupcję i nepotyzm, a wprowadzono merytokrację. Partia starała się wykorzystać również najlepsze cechy pozostawionego przez kolonizatorów systemu brytyjskiego, szczególnie w administracji publicznej, pozostawiając jednak także część instytucji funkcjonujących zgodnie z tradycją lokalną. Rządzący byli świadomi faktu, że bardziej przydatna dla mieszkańców będzie edukacja w języku angielskim, na co położyli nacisk, wypierając tę w języku chińskim. Miało to też na celu ograniczenie komunistycznych wpływów wśród młodszego pokolenia oraz integrację wielokulturowego społeczeństwa. Brytyjskie wykształcenie zaczęło jednak dominować dopiero w latach 80. Aktualnie większość społeczeństwa wyedukowana została według tego systemu, mimo w dalszym ciągu zakorzenionej chińskiej tradycji, np. w stosunku do postrzegania hierarchii, rodziny i pracy (EAAU 1995).

Współcześnie Singapur, obok m.in. Hongkongu, może być określany jako nowoczesne miasto ze znaczącymi wpływami kolonialnej brytyjskiej przeszłości oraz formalnymi i nieformalnymi instytucjami związanymi z jego chińskimi mieszkańcami. Te cechy mają duży wpływ i są impulsem do kształtowania relacji i kontaktów między Singapurczykami a innymi społecznościami zamorskich Chińczyków w Azji i na całym świecie, jak również z Tajwanem i ChRL (McKeown 1999: 329).

Częściowe odejście rządu od chińskiej tradycji, szczególnie jej negatywnych cech, jak brak zaufania między grupami tożsamościowymi i geodialektalnymi czy przyzwolenie na korupcję, miało też inne podłoże. Pomijając partycypujących w społeczeństwie Singapuru Malajów i Hindusów, społeczność chińska była i jest bardzo heterogeniczna, a przynależność do poszczególnych grup czy wspólnot etnicznych określa się głównie ze względu na dialekt, którym posługuje się dany obywatel. Należy pamiętać, że mimo wspólnego zapisu ujednoliconymi znakami, dialekty pomiędzy sobą są praktycznie niezrozumiałe. W czasach formowania się państwa powodowało to tworzenie się struktur społecznych odseparowanych od siebie, zamieszkujących konkretne części Singapuru i specjalizujących się w wąskich dziedzinach gospodarczych. Doprowadziło to do silnej ksenofobii, co jest jednoznacznie negatywnym zjawiskiem społecznym, z czego rząd Lee Kuan Yew zdał sobie sprawę (EAAU 1995; Leitch LePoer 1989: 79-81).

Oceniając cechy diaspory chińskiej, które przyczyniły się do sukcesu na płaszczyźnie społecznej, kulturowej i gospodarczej, należy nadmienić, że według badaczy nie można mówić o znaczących różnicach między jakością pracy wykonywanej przez Malajów i Chińczyków zamieszkujących Singapur i Malezję, różnice występują wyłącznie w podejściu do kwestii religijnych. Stereotypy, które w tekstach publicystycznych określają Malajów jako mniej produktywnych, z mniejszą „smykałką” do biznesu, są często związane z niesprawiedliwą oceną ugruntowaną historycznie, m.in. jeszcze w czasach kolonialnych.

Wyodrębniając cechy, którymi można określić przyczyny sukcesu diaspory chińskiej w Malezji i Singapurze, należy wspomnieć o skłonności do ciężkiej pracy, dążeniu do dobrych relacji rodzinnych i utrzymywaniu niskich kosztów działalności. Istotne jest też skoncentrowanie się na zdobyciu wykształcenia, związane jest to z rozwojem osobistym. Dodatkowo trzeba wymienić przedsiębiorcze nastawienie, brak poczucia bezpieczeństwa na obczyźnie, determinujący przyzwyczajenie do ryzyka czy przekonanie do inwestycji długoterminowych, a nie szybkiego zysku (Wah 2001: 77-81).

Te kluczowe zalety nie tłumaczą jednak w pełni sukcesu zamorskich Chińczyków. Według badaczy w tym przypadku uwarunkowania kulturowe mają jeszcze większe znaczenie. Kulturowo zakorzeniona przedsiębiorczość wraz z możliwościami, jakie dają sprawnie rozwijające się gospodarki Malezji i Singapuru, np. dostęp do kapitału, dostęp do wykształconej siły roboczej czy inwestycje zagraniczne, mogą prowadzić do większej produktywności, kreatywności i nastawienia na innowacje biznesowe. Rozsiani po całym świecie, a w związku z przemianami gospodarczymi w ChRL utrzymujący z „ojczyzną” coraz bardziej wzmożone kontakty, zamorscy Chińczycy wykorzystują tę szansę, zakładając i rozwijając prosperujące międzynarodowe firmy na całym globie, koncentrując się jednak w dalszym ciągu szczególnie na Azji Południowo-Wschodniej. Stanowiący mniejszość w krajach regionu Chińczycy często są właścicielami większości kapitału spółek akcyjnych. Jaskrawymi przykładami są Filipiny i Indonezja, gdzie diaspora stanowi odpowiednio około 1,2% i 3% populacji, a posiada około $\frac{3}{4}$ kapitału. W Malezji, pomimo wprowadzenia DEB, ten wskaźnik w 2004 roku wynosił 39% i rósł (Chareonwongsak 2014: 2; Meyer 2012a: 117-119).

Należy pamiętać, że kapitał kulturowy danych społeczności jest praktycznie nietransferowany pomiędzy nimi. Aby był on jednak pomocny w rozwoju zarówno jednostek, jak i całych grup, które już go posiadają, bezwzględnie musi być dostosowany do uwarunkowań, w których danej społeczności przychodzi się rozwijać. Elastyczność

i otwarcie na inne kultury, bez zatracenia swoich najbardziej pozytywnych cech, również jest domeną Chińczyków. Mimo westernizacji społeczności widać, że te wartości wiążą się z wymienionymi powyżej cechami tradycyjnego prowadzenia biznesu, a synteza z innymi kulturami, np. malajską, doprowadziła do sukcesu całą społeczność, a nie wyłącznie pojedyncze jednostki.

Porównanie i konkluzje

Faktem jest, że centrum światowej gospodarki w ostatnich latach przenosi się coraz bardziej do Chin oraz Azji Południowo-Wschodniej. Chiny po reformach Deng Xiopinga i kontynuatorów jego spuścizny otworzyły swoją gospodarkę, szybko dołączając do wąskiego grona światowych liderów, a wydaje się, że wkrótce nie tylko dorównają Stanom Zjednoczonym, ale wyprzedzą je, stając się gospodarczym mocarstwem numer jeden.

Ludność pochodząca z kraju, którego cywilizacja jest jedną z najstarszych na świecie, z licznych względów opuszczała na przestrzeni wieków rodzinne ziemie i emigrowała w różnych kierunkach świata, tworząc silną, przedsiębiorczą diasporę w wielu krajach na wszystkich kontynentach. Aktualnie Chińczycy mieszkający poza ojczyzną są największą i najbogatszą diasporą na świecie (Picquart 2006: 18).

Sukces diaspyry chińskiej jest niezaprzeczalny. Chcąc wykazać umiejętność przystosowania się zamorskich Chińczyków do realiów panujących w różnych państwach, posłużyć się można przykładem muzułmańskiej Malezji oraz świeckiego Singapur. Oba kraje mają wspólną przeszłość i wywodzą się z podobnego kręgu kulturowego i społecznego. W Malezji Chińczycy stanowią mniejszość i politycznie ustępują liczniejszym Malajom. Inaczej sytuacja wygląda w Singapurze. Większość stanowi tam diaspora chińska, która sprawuje władzę gospodarczą i polityczną. Zamorscy Chińczycy mimo tak różnej sytuacji, dzięki głęboko zakorzenionej kulturze chińskiej, a szczególnie dostosowaniu konfucjanizmu do współczesnych realiów, rozwijali przedsiębiorstwa i organizacje, osiągając społeczny i gospodarczy sukces.

Coraz bardziej ożywione kontakty z ChRL, Hongkongiem czy Tajwanem również determinują sukces w skali międzynarodowej. Tworzenie sieci powiązań i kontaktów pomiędzy ludnością mającą wspólne pochodzenie etniczne to chińska cecha, która jest nie do przecenienia w gospodarce międzynarodowej. Pozwala na łatwiejsze zarządzanie inwestycjami czy projektami, przyczyniając się do sukcesu wszystkich zaangażowanych stron.

Podsumowując, autor jest zdania, że przy zachowaniu pokojowej sytuacji pomiędzy państwami Azji Południowo-Wschodniej i Chinami oraz wewnątrz nich, szczególnie z naciskiem na kwestie rasowe, diaspora chińska będzie dalej dynamicznie się rozwijać i pracować na sukces kolejnych pokoleń, zachowując swoją kulturę mimo życia w dobie globalizacji.

Bibliografia

- Chan, Adrian. 1996. Confucianism and development in East Asia, *Journal of Contemporary Asia* 26, 1 (1996), 28-45.
- Giddens, Anthony. 2008. *Socjologia*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Hasan, Haji Abdul Rahman. 2014. *Social Statistics Bulletin Malaysia 2014*. Putrajaya: Department of Statistics Malaysia.
- Hong, Liu. 2005. New Migrants and the Revival of Overseas Chinese Nationalism, *Journal of Contemporary China* 14, 43 (2005), 291-316.
- Huang, I-shu. 2001. Culture of Chinese Diaspora, *China Report* 37, 4 (2001), 445-449.
- Kawangit, Razeleigh Muhamat. 2015. Assimilation of Baba and Nyonya in Malaysia, *International Journal of Social Science Studies* 3, 2 (2015), 11-20.
- Kofman, Jan (red.). 1992. *Encyklopedia Naukowa PWN*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Kyong-Dong, Kim. 1997. Confucianism, Economic Growth And Democracy, *Asian Perspective* Vol. 21, No. 2, Special Issue on APEC, 77-97.
- Lee, Cheuk Yin. 2003. Do traditional values still exist in modern Chinese societies? The case of Singapore and China, *Asia Europe Journal* 1 (2003), 43-59.
- Lee, Hock Guan. 2005. Affirmative Action in Malaysia, *Southeast Asian Affairs* 2005, 211-230.
- Lee, Hwok-Aun. 2010. *Racial Inequality and Affirmative Action in Malaysia and South Africa*. Amherst: University of Massachusetts [niepublikowana praca doktorska].
- Lee, Su Kim. 2008. The Peranakan Baba Nyonya culture: Resurgence or disappearance?, *SARI: Jurnal Alam dan Tamadun Melayu* 26 (2008), 161-170.
- McKeown, Adam. 1999. Conceptualizing Chinese Diasporas, 1842 to 1949, *The Journal of Asian Studies* 58, 2 (1999), 306-337.
- Meyer, Maciej. 2012a. Wpływ chińskiej diaspory na gospodarkę

- ChRL po 1978 roku, *Kwartalnik SGH* 4, 12 (2012), 113-127.
- Meyer, Maciej. 2012b. Etyka konfucjańska a chiński duch, *Oeconomia Copernicana* 2 (2012), 97-112.
- Nik Maheran Nik, Muhammad, Filzah Md Isa. 2009. Impact of Culture and Knowledge Acquisition to Organizational Success: Study on Chinese and Malay Small Firms, *Asian Culture and History* 1, 2 (2009), 63-71.
- Noor, Noraini M. 2009. The Future of Malay-Chinese Relations in Malaysia: C. J. Montiel, N. M. Noor (eds). *Peace Psychology in Asia*. London, New York: Springer Science & Business Media, 161-172.
- Picquart, Pierre. 2006. *Imperium Chińskie. Historia i terażniejszość chińskiej diaspory*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Dialog.
- Shamsul, A. B. 1997. The Economic Dimension of Malay Nationalism. The Socio-Historical Roots of the New Economic Policy and Its Contemporary Implications, *The Developing Economies* 35, 3 (1997), 240-261.
- Yong, Ching Fatt. 2013. *Tan Kha-Kee. The Making of an Overseas Chinese Legend*. [Singapur]: World Scientific.
- Wah, Sheh Seow. 2001. Chinese Cultural Values and their Implications to Chinese Management, *Singapore Management Review* 23, 2 (2001), 75-83.
- Wong, Wee Kim. 2014. *Yearbook of Statistics Singapore, 2014*. Singapur: Department of Statistics, Ministry of Trade & Industry, Republic of Singapore.

Źródła internetowe

- [bez autora] The World Factbook, *CIA Factbook*.
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>,
dostęp: 31.03.2015.
- [bez autora]. 2011. Mapping migration, *The Economist*,
<http://www.economist.com/blogs/dailychart/2011/11/diasporas>,
dostęp: 31.03.2015.
- [bez autora]. Diaspora, Słownik języka polskiego PWN,
<http://sjp.pwn.pl/sjp/;2555089>,
dostęp: 15.02.2016.
- Ang, Helen. 2009. *Future for Chinese in Malaysia, Interesting Stats*. CPI Asia,
http://xa.yimg.com/kq/groups/22488884/1167118709/name/Malaysia-Future_for_Chinese_-_Interesting_Statistics.pdf,
dostęp: 31.03.2015.

- Chareonwongsak, Kriengsak. 2014. *The Global Chinese Diaspora – Creating Wealth, Contributing to National Development Abstract*, http://www.asli.com.my/uploads/20121128045203_Full%20paper_Dr%20Kriengsak%20Chareonwongsak_231112.pdf, dostę: 31.03.2015.
- Department of Statistics Malaysia. 2011. *2010 Population and Housing Census of Malaysia*, http://www.statistics.gov.my/portal/download_Population/files/census2010/Taburan_Penduduk_dan_Ciri-ciri_Asas_Demografi.pdf, dostę: 01.03.2014.
- Eno, Robert, 2015. *The Analects of Confucius. An Online Teaching Translation*, http://www.indiana.edu/~p374/Analects_of_Confucius_%28Eno-2015%29.pdf, dostę: 09.02.2016.
- East Asia Analytical Unit. 1995. *Overseas Chinese Business Networks in Asia*. Canberra: Department of Foreign Affairs and Trade, <http://www.jstor.org/stable/155515>, dostę: 01.03.2014.
- Khoo, Boo Teik. 2005. Ethnic Structure, Inequality and Governance in the Public Sector Malaysian Experiences, *Democracy, Governance and Human Rights Programme Paper 20*, [http://www.unrisd.org/80256B3C005BCGF9/%28httpAuxPages%29/19309421DF6D65D3C12570FA00392E12/\\$file/Khoo%20%28small%29.pdf](http://www.unrisd.org/80256B3C005BCGF9/%28httpAuxPages%29/19309421DF6D65D3C12570FA00392E12/$file/Khoo%20%28small%29.pdf), dostę: 31.03.2015.
- Lee Eu Fah, Edmond. 2000. Profile of the Singapore Chinese Dialect Groups, *Statistics Singapore Newsletter*, http://www.howardscott.net/4/Swatow_A_Colonial_Heritage/Files/Documentation/Lee%20Eu%20Fah.pdf, dostę: 31.03.2015.
- Leitch LePoer, Barbara (red.). 1989. *Singapore: A Country Study*. http://www.guyanagraphic.com/sites/default/files/singapore_-_a_country_study.pdf, dostę: 31.03.2015.
- Singapore Department of Statistics. 2011. *Singapore Census of Population 2010*, http://www.singstat.gov.sg/docs/default-source/default-document-library/publications/publications_and_papers/cop2010/census_2010_admin/cop2010admin.pdf, dostę: 31.03.2015.
- The Equal Rights Trust. 2012. *Washing the Tigers. Addressing Discrimination and Inequality in Malaysia*, <http://www.equalrightstrust.org/ertdocumentbank/Malaysia%20CR%201.pdf>, dostę: 08.02.2016.

Abstract**The Chinese diaspora and its influence on the society and economy in Malaysia and Singapore.**

The purpose of this article is to present the Chinese diaspora in two Southeast Asian countries, Malaysia and Singapore, and the influence of this group on the society and economy of these countries. Chinese people, who left the country, for instance, for political or remuneration reasons and settled in Southeast Asia, have a significant impact on the region. The influence of this group on countries like Malaysia, Singapore, Thailand and Indonesia, where it has been present for centuries, is substantial. The attitudes of the Islamic Malaysian and secular Singapore governments to overseas Chinese is completely different. In spite of many political, social and economic difficulties, the Chinese diaspora has been able to preserve its culture, language and tradition, and has achieved significant economic success. This economic success has been often associated with aversion to the local community. In modern Southeast Asian history, there are the examples of social tensions that have been turned into anti-Chinese riots. Nevertheless, the Chinese diaspora has contributed actively to the economic development of Malaysia, as well as the economic and political development of Singapore, basically during one generation, on a significant scale.

Keywords: Overseas Chinese, Malaysia, Singapore, Confucianism